

Aujeszky Nóra Ilona

A gyermekek részvételi joga – a gyermekek emberi joga

Szakmailag ellenőrizte: dr. Sabjanics István

Absztrakt

A gyermekeknek joguk van hatást gyakorolni azokra a döntésekre, amelyek őket befolyásolják. A részvétel joga megilleti a gyermekeket. Az 1989-es Gyermekjogi Egyezmény óta ezt más nemzetközi dokumentumok is alátámasztották, valamint kifejtették bővebben. A gyermekrészvétel gyakorlata több országban fejlődésnek indult, létrehozva speciális formákat. A dolgozat bemutatja a főbb joganyagokat, valamint példákat állít a gyakorlatból, kitérve pár felmerülő kérdésre, illetve a gyermekek véleményére.

Az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának CM/Rec(2012)2 iránymutatása a kis-korúak részvételéről a következőt állítja: *„az a kapacitás, ami a gyermekekben és a fiatal korosztályban megvan, és a hozzájárulás, amit tehetnek, egy különleges erőforrás az emberi jogok, a demokrácia és a szociális kohézió erősítésére az európai társadalmakban.”*

1. Jogszabályi háttér

A gyermekek jogait számos módon védik nemzetközi szervezetek (pl. Gyermekjogi Bizottság, UNICEF, Eurochild), valamint nemzetközi szerződések. A gyermekek jogai közül a részvételi jogot meghatározó legfontosabb jogszabályokat tekintsük át a következőkben.

1.1. Gyermekjogi Egyezmény

A gyermekek döntéshozatalban való részvételének a létjogosultsága visszavezethető az ENSZ 1989-es Gyermekjogi Egyezményére, melynek 12. cikke kimondja, hogy:

„1. Az Egyezményben részes államok az ítélőképessége birtokában lévő gyermek számára biztosítják azt a jogot, hogy minden őt érintő kérdésben szabadon kinyilváníthassa véleményét, a gyermek véleményét, figyelemmel korára és érettségi fokára, kellően tekintetbe kell venni.

2. Ebből a célból nevezetesen lehetőséget kell adni a gyermeknek arra, hogy bármely olyan bírói vagy közigazgatási eljárásban, amelyben érdekelt, közvetlenül vagy képviselője, illetőleg arra alkalmas szerv útján, a hazai jogszabályokban foglalt eljárási szabályoknak megfelelően meghallgassák.”

A véleménynyilvánítás szabadsága a gyermeket éppúgy megilleti, mint a nagykorú embereket, az nem „felnőttjog”, hanem emberi jog. Nem tartom szerencsésnek a

magyar fordítást a „minden őt érdeklő kérdésben” szókapcsolatban. Az eredeti angol nyelvű változatban „*in all matters affecting the child*” [1991. évi LXIV. törvény, Art. 12.] szerepel, amely azt jelenti, hogy „minden olyan kérdésben, ami őt érinti.” Ez a fordítás egy sokkal kiterjedtebb szabadságot foglal magában, hiszen az érintettség tágabb kategória az érdeklődésnél. A gyermeket érdeklő kérdés lehet például az oktatás minősége, ugyanakkor érintetté válhat szülei esetleges válópere esetén, a tankötelezettség korának megállapításakor, vagy éppen – menekült gyermek esetén – az egyes országok által a menekültek számára biztosított körülmények meghatározásakor.

Jean Zermatten, aki a Gyermekjogi Bizottság tagja volt 2011 és 2013 között, a Genovai Egyetem „Gyermekek emberi jogai – egy interdiszciplináris bevezetés” online kurzusa keretében kijelenti, hogy a Gyermekjogi egyezmény nívuma az, hogy a gyermekre személyként tekint. A gyermek meghallgatási jogának két elemét azonosítja: az egyéni meghallgatáshoz való jogot (pl. eljárásban), valamint a gyermekek kollektív, döntéshozást befolyásoló jogát.

1.2. A 12. cikkhez tartozó Általános Kommentár a gyermek meghallgatási jogáról

A kommentár az egyezmény 12. cikkének magyarázatául szolgál, kifejezésről kifejezésre vizsgálja az adott szakaszok jelentését, ezen kívül pedig azok alkalmazásához ad iránymutatást.

A meghallgatáshoz való jog mellé rendeli az egyezmény 3-as cikkét, mely a „gyermek legfőbb érdekét” [1991. évi LXIV. törvény, 3. cikk] védi. A Kommentár 74. cikke értelmében „nincsen feszültség a 2-as és a 12-es cikk között, hanem egy kiegészítő szerepe a két elvnek; [...] Valójában nincs helyes értelmezése a 3-as cikknek akkor, ha a 12-es cikk tartalmát nem tartják tiszteletben. Hasonlóképp, a 3-as cikk elősegíti a 12-es működését” [United Nations, 2009, 15-16.o.]

A jogi megalapozás mellett a rendszer működésének alapjait is lefekteti. Őt olyan fázist azonosít a gyermek-meghallgatási eljárásban, ami minden esetben kötelező. A kezdete a *felkészülés* (a gyermek felkészítése, tájékoztatása), majd következik a *meghallgatás* (ami bizalmasan és a gyermek megnyilvánulását elősegítve történik), ezután a gyermek *véleményének értékelése* jön (figyelembe vehető-e a véleménye – amennyiben igen, jelentős lesz véleménye a döntés során), ezt követően a *visszajelzés* a gyermek számára részvétele következményeiről (ez garantálja, hogy a gyermek véleményét ténylegesen elbírálták), végül pedig a *fellebbezés/panasztétel* lehetőségének megadása. [United Nations, 2009]

Az államok számára előírja a kommentár a megfelelő feltételek megteremtését, az akadályozó közeg elhárítását, a törvényi összhang megteremtését, emberi jogi védő tevékenységet, valamint a gyermekekkel foglalkozó szakemberek (a tanároktól a pszichológusokon át a bíróig ideértve bármely érintett szakma képviselőit) számára képzés biztosítását. [United Nations, 2009]

1.3. Útmutató az Általános Kommentár 12. cikkéhez

Az útmutató 8. fejezetében részletesen kifejti például a Gyermekjogi Egyezményben is ismertetett kilenc alapelvet, amit a gyermekek részvételekor feltétlenül érvényesíteni kell. [Lansdown, 2011] Ezek a következők: transzparencia, önkéntesség, tisztelet, relevancia, gyermekbarát feltételek, egyenlő részvétel, kiképzés, biztonság, számonkérhetőség. [Lansdown, 2011] Az útmutató kifejtése alapján:

- *Átláthatónak és transzparensnek* kell lennie a gyermekek bevonásának, fontos a kellő tájékoztatás: a résztvevő kiskorúaknak el kell magyarázni a részvétel kereteit: az alkalmazott módszereket, a kitűzött célt, a részvétel mértékét. [Lansdown, 2011]

- Az *önkéntesség* azért fontos, mert a részvétel egy jog, nem pedig kötelesség. Valamint nem lehet túl megterhelő a részvétel a gyermek számára, figyelembe véve életének egyéb területeit. [Lansdown, 2011]

- A gyermekek iránti *tisztelet* elsődleges, hiszen ebből ered a véleményének meghallgatása és figyelembe vétele. A tisztelet előlegezi meg a szabad véleménynyilvánítást. [Lansdown, 2011]

- A *relevancia* két oldalról is megközelíthető: egyrészt a gyerekek érdeke követeli meg, hogy a számukra fontos ügyekben tudjanak közreműködni, másrészt pedig a számukra releváns kérdésekről van tapasztalatuk, véleményük, amiket be tudnak csatornázni a részvétel által. [Lansdown, 2011]

- *Gyermekbarát feltételekre* van szükség, hogy a kiskorúakkal a koruknak és fejlődésüknek megfelelő módon kommunikáljanak a segítő felnőttek, a gyermekeket támogatassák mind családjuk, mind a részvételt elősegítő felnőttek részéről, és minden részlet (pl. a projektmunka helyszínének megválasztása) a gyermekek kiegyensúlyozottságát szem előtt tartva legyen megválasztva. [Lansdown, 2011]

- Az *egyenlő részvétel* (inkluzivitás) elve a diszkrimináció elkerülésére hívja fel a figyelmet, valamint a gyermekek legszélesebb körű reprezentáltságára, és a bevont felnőtteknek érzékenyen kell reagálniuk az egyes csoportok felmerülő igényeire.⁵

- A *kiképzés*, a tréningek biztosítása mind a bevonódó felnőttek, mind a gyermekek irányába létfontosságú, hiszen a kiskorúaknak el kell sajátítaniuk azokat a kompetenciákat (pl. kommunikáció, prezentáció, kutatás-módszertan), amelyekkel hatékonyan tudnak dolgozni és képviselni magukat. Hasonlóképp, a felnőtteknek elő kell segítenie ezt a fejlődést, ami szintén speciális tudást igényel – és elérhető, jelen lévő szupervíziót is. [Lansdown, 2011]

- A *biztonság* az alapelvek alapja – a részt vevő gyermekeket a lehető legjobban meg kell védeni azoktól a veszélyforrásoktól, amik a tevékenység során érhetik őket, erre felkészültnek kell lenniük, és „olyan gyermekvédelmi stratégiát kell alkalmazniuk, ami mindig az adott eljárásra van szabva.” [Lansdown, 2011, 155. o.]

- A *számonkérhetőség*, az ellenőrzés a folyamat végére vonatkozik: a gyerekeket tájékoztatni kell arról, hogy mi a kihatása a munkájuknak, és fontos, hogy ők is tudjanak véleményt formálni a folyamatról, valamint kiismerhető és visszakövethető legyen minden egyes részvételi projekt. [Lansdown, 2011]

1.4. Az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának iránymutatása a gyermekek és 18 év alatti fiatalok részvételéről

Az iránymutatás [Európa Tanács Miniszteri Bizottsága, 2012] kitér arra, hogy nincsen alsó korhatára a gyermekek részvételének – természetesen figyelembe kell venni az életkori és fejlődési sajátosságokat, de nincsen olyan abszolút kor, ami alatt a gyermekek kizárhatóak a részvétel elvéből.

Ahhoz, hogy pontosan megértsük, mit jelent a részvétel, induljunk ki abból a definícióból, amit az iránymutatás ad. A meghatározás szerint *„a részvétel arról szól, hogy egyének és egyének csoportjainak jogukban áll, vagyis terük, lehetőségük, és ahol szükség van rá, támogatásuk van arra, hogy szabadon kifejtessék nézeteiket, hogy meghallgassák őket, és hogy hozzájáruljanak a döntéshozatalhoz minden olyan kérdésben, ami őket érinti, megfelelő jelentőséget tulajdonítva véleményüknek korukat és érettségüket figyelembe véve.”* [Európa Tanács Miniszteri Bizottsága, 2012, Section I] Lényegében a demokratikus döntési folyamat egészébe vonjuk be a szabályok értelmében a kiskorúakat: a meghallgatástól a döntésre való hatásig.

Részletesen sorol a dokumentum a kommentáron túlmutató további ajánlásokat, ahogyan a gyermekek részvételét még szélesebb körben ismertté (és így könnyebben elérhetővé) tehetnék az államok. Tananyag részévé tenni a tájékoztatást, mindenki számára elérhetővé tenni az információt. Kiemelendő, hogy megemlíti az iránymutatás a közösségi médiát is, mint fórumot, ahol a részvétel gyakorlásának lehetőségeit ki lehet fejteni, és el lehet juttatni a fiatalokhoz. A részvétel lehetséges akadályait (és azok megoldási lehetőségeit) feltáró kutatásokra ösztönzi az államokat a fiatalok részvételével. A kortársak általi erősítő hatás növelését, valamint a civil szervezetek támogatását, a generációk közötti párbeszédet emeli ki fókuszában. Az iskola-rendszeri döntéshozatalba (a tanítást illetően is) a gyermekeket be kívánja vonni. Az államokat felhívja, hogy a civil szervezeteket támogassák a demokratikus tanulás elősegítéséért, valamint a következő részvételi lehetőségeket tegyék a gyermekek számára elérhetővé: konzultációs fórumok (diákpárlament, tanács), médiaszereplés, szolgáltatás-fejlesztés, demokratikus képviselő, a részvételi jogra vonatkozó jogszabályanyag ellenőrzése. [Európa Tanács Miniszteri Bizottsága, 2012]

2. A részvétel formái

A. A részvétel három legtipikusabb formája – aszerint, hogy milyen mértékben van bevonva a kiskorú, a következőkre különíthető el:

2.1. Konzultáció

A konzultáció sokféle formát ölthet, a kérdőívektől a fókuszcsoportokon át a különböző konferenciáig, és rendkívül hasznos lehet minden olyan döntés előkészítésében, amely a gyermekek érdekeit érinti. [Lansdown, 2011]

Dániában létrehoztak egy Nemzeti Gyermektanácsot, aminek a keretében 150 gyermek véleményét kéri ki különböző őket érintő ügyekben. [Lansdown, 2011]

A konzultáció fő jellemvonása a felnőttek dominanciája. A három részvételi forma közül ebben leginkább hangsúlyos a felnőttek szerepe – ők a kezdeményezők, a szervezők, valamint ők dolgozzák fel és építik be a konzultáció eredményét céljuknak megfelelően – a gyermekek itt csak „megkérdezettek”, közös gondolkodásba már nem vonják be őket. Leginkább egy kutatáshoz hasonlít, ahol a gyermekek csak választ adhatnak, nem kérdezhetnek. [Lansdown, 2001]

Jó példa konzultációra a szlovén gyermekparlament, aminek különböző években különböző témái voltak. A gyerekek előadásait a politikusok figyelembe veszik – így megfogalmaznak javaslatokat, és cselekvési terveket. (Gyermekparlament több országban is működik.) Illetve példaként hozható fel az Egyesült Királyságban megvalósított fogyatékkal élő kiskorúak körében végzett konzultáció, ami különböző formákban tette lehetővé a gyermekek számára az önkifejezést – multimédiás technikákon keresztül. [Lansdown, 2001]

2.2. Az együttműködő részvétel

Az együttműködő részvételben a gyermekek és a felnőttek közös, „megosztott döntéshozatala” érvényesül, így nagyobb szerephez jutnak a kiskorúak: az őket érintő ügyekben a hatásuk nemcsak közvetetten (mint konzultációs forrás), hanem közvetlenül is, mint alakító erő jelen vannak. [Lansdown, 2011]

Ilyen típusú részvételre példa Pakisztánban a Leánygyermek Program [Lansdown, 2001], amiben a helyi közösségekkel együttműködve lányoknak ismertették jogait, és a tréning folytatását ők is alakították – a programban szereplő lányok pedig kezdeményezték, hogy legyen hasonló projekt fiúk számára is. Láthatunk példát arra is, hogy gyerekek feladata a kutatómunka elvégzése – előny például, hogy a gyerekek társaiknak jobban meg tudna nyílni életszakaszuktól függően, így hatékonyabb lehet a kutatás, és egyben a megoldás keresése. Egy másik példában egy problémával (pl. erőszakos viselkedés) küszködő angol iskola a diákokkal és tanárokkal való konzultáció után komoly szerepeket adott a 7-11 éves diákoknak – voltak „békítő” diákok, akik a gyermek-gyermek közti konfliktusokat simították el, és voltak „örangyalok”, akik figyeltek a kiközösítettekre. Lansdown arra a következtetésre jutott, hogy „a nagyon fiatal gyerekek [is] képesek elfogadni jelentős szintű felelősséget, ha bizalommal és támogatással fordulnak hozzájuk. Ami ebből az esetből következik, az az, hogy a gyerekek meg tudják védeni magukat és egymást, ha a jogukat tiszteletben tartják.” [Lansdown, 2001, 26. o.]

Úgy gondolom, hogy az együttműködő részvételben egyensúlyban van a felnőttek és a kiskorúak szerepvállalása, a kettő egymást elősegítve hatékonyvá teszi a működési mechanizmust. Nem lehet elvárni (ugyanakkor kizárni sem) egy gyermektől, hogy olyan megoldási javaslatot, törvénytervezetet vázoljon fel, ami a jog világában megvalósítható és a kellő megoldást éri el. Azonban a résztvevő képzett jogászok egy ilyen folyamatban megtámogathatják a gyermekek számára a gondolkodást azzal, hogy a jogi keretek medrébe terelik a bennük felmerülő gondolatokat.

2.3. Gyermekek által vezetett részvétel

A gyermekek által legteljesebb mértékben „uralt” módszernél a kezdeményezők, a szervezők és a vezetők a gyerekek, míg a felnőttek tanácsadói szerepkörbe szorulnak vissza. [Lansdown, 2001]

Egy ecuadori projektben a dolgozó gyermekek közül vehettek részt olyan tréningeken, ami alapján ők még több gyermekekkel tudtak együtt dolgozni a releváns problémák felvetésétől a stratégiakészítésen át a médián keresztüli kommunikációig – a program 70000 gyermekhez elért. [Lansdown, 2001]

Ez a forma adja a legkiterjedtebb autonómiát a gyermekek kezébe – a felhatalmazást a folyamat teljes egészére, ami által a leginkább megvalósulhat a gyermek érdekének biztosítása. Ugyanakkor ehhez az szükséges, hogy a gyermek képes legyen a részvételnek erre a magas fokára, amit megfelelő oktatással, kompetenciák fejlesztésével (kommunikáció, szervezési készségek) elsajátíthat. Így már egyben oktatási kérdés is a gyermekek részvételi jogának garantálása.

B. Egy másik felosztás [Brodie et al., 2009] a részvételt szintén három kategóriára bontja, a tevékenység tartalma alapján:

A. Közügyi részvétel

Ide azok a tevékenységek sorolhatóak, amik kapcsolatban állnak a demokratikus jogok gyakorlásával és a politikai tevékenységek kifejtésével. A közügyekben való részvétel rendszerint a végrehajtást gyakorló kormány szerveivel együttműködve történik, azoknak a keretein belül levő lehetőségeket használva. [Brodie et al., 2009]

B. Társadalmi részvétel

Minden olyan tevékenység társadalmi részvételnek számít, ami nem a politika mezején történik, mégis a társadalom csoportjainak életére van hatással – de nem az állami kereteket használja fel. Ide tartoznak a civil szervezetek, a különböző egészségügyi, oktatási, és bármilyen irányultságú önszerveződő tevékenységet végző egyesülési formák, amik a polgárok életére befolyással vannak. [Brodie et al., 2009]

C. Egyéni részvétel

Az a forma minősül egyéni részvételnek, amit az egyének más emberektől függetlenül, önmaguk által fejtenek ki – a mindennapi döntéseik körébe tartozóan, akár vásárlásról legyen szó, akár energiahasználatról: a bojkott és az adományozás is ide tartozik. Az egyéni részvételi formákkal azt fejezzük ki, hogy kik vagyunk, és miben hiszünk – mik azok az értékek, amik fontosak számunkra. [Brodie et al., 2009]

A Közügyek Részvételéért létrehozott Nemzetközi Szervezet ötfokozatú skálával fejezte ki a részvétel mértékének meghatározását: [Brodie et al., 2009]

1. Tájékoztatás
2. Konzultáció

3. Bevonás
4. Együttműködés
5. Felhatalmazás

Míg a tájékoztatásnál egyoldalú információ-átadásról van szó, melyben a transzparenca elvét követve a társadalom mindenről tud, ami őt érinti – bár abba beleszólása nincs, addig a konzultációnál már a másik oldal is meg tud szólalni, véleményt tud formálni – de az, hogy a „kérdező” fél mit kezd ezzel a véleménnyel, még mindig rá van bízva (konzultációnak számít például a fókuszcsoporthoz is). A bevonás úgy különíthető el, hogy itt nem egy kétfázisú oda-vissza kapcsolatról van szó, hanem egy folyamatos közösen kidolgozott munkáról (pl. workshop). Az együttműködés partneri kapcsolat – a keretekbe is beleszólhat mindkét fél, azokat közösen alakítják, együtt hozzák létre a megoldást, a felhatalmazás esetében pedig még a döntés jogát is átadják. [Brodie et al., 2009]

3. Felmerülő kérdések

Lansdown felvet problémákat, amik a gyermekekkel való közös munkából adódhatnak speciális helyzetük miatt. Fontos tudatosítani, hogy mik azok a veszélyfaktorok, amiket a gyermekek részvétele magában rejt. [Lansdown, 2001] Nézzünk erre néhány példát.

Ezen problémák között szerepel a reprezentáció hiánya – a szerző úgy érvel, hogy a bevont gyermekek bár nem reprezentatívak, ez cseppet sem helyezheti háttérbe a hozzájárulásuk mértékét – tehát a fő az, hogy a gyermekek vegyenek részt, először ezt kell elérni, a reprezentativitás pedig csak egy későbbi lépcsőfok lehet. [Lansdown, 2001]

Felmerül az a helyzet is, ha bizonyos gyermekek megkülönböztetett helyzetbe kerülnek, szinte „kiképzik” őket kis-jogvédőkké, akik már eltávolodnak a valódi helyzetüktől – a valódi gyermeki életüktől, a valódi problémáiktól. [Lansdown, 2001] A cél nem az, hogy néhány gyermeket megkülönböztetett szerepbe helyezünk – nem a gyermekeknek kell „felőniük” az őket meghallgató felnőttekhez, hanem a felnőtteknek kell olyan módon fordulniuk a kiskorúakhoz, hogy megértsék őket.

Talán amire a legjobban kell figyelni, az a gyermekek kihasználásának veszélye – a gyermekek részvétele nem szolgálhat olyan célokat, amik eltérnek az érdeküktől – nem válhatnak manipuláció áldozataivá, a felnőtt segítőknek tilos bármilyen módon saját hasznukra felhasználni a gyermekek részvételét. [Lansdown, 2001] A gyermek nem lehet eszköz, a kiskorú nem lehet kampány, érdekei az emberiség érdekei.

„Túlzott óvatossággal kezelni a gyermekeket ugyanolyan rossz, mint figyelmen kívül hagyni őket” – írja a szerző [Lansdown, 2001, 15. o.], kifejtve, hogy a gyerekek véleményével lehet vitatkozni. Bizonyos, hogy a kialakuló gyakorlattal könnyebb lesz megfelelő súlyt adni a gyermekek véleményének, addig is az észszerűséget kell vezérelvnek tekinteni. Ha ugyanis nem vagyunk tisztában azokkal a pszichológiai

ismeretekkel, amik szükségesek egy hatéves gyermek meghallgatásához (a korának megfelelő fejlődési szakaszából adódó sajátosságok ismerete), hiányos képet kaphatunk, ami oda is vezethet, hogy mégsem a 'gyermek legfőbb érdeke' fog érvényesülni az adott helyzetben.

Egy indiai projekt kapcsán a szerző felveti: „Az otthon élő gyerekek szülei gyakran vonakodnak engedni a gyerekeknek, hogy részt vegyenek a programokban” [Lansdown, 2001. 28. o.] – mindenképpen szükséges hangsúlyozni a felnőtt támogatás fontosságát – egyrészt a döntéshozók, másrészt a gyermekkel szoros kapcsolatban lévő és rá befolyással bírók (szülők, tanárok) részéről. Minden a családban kezdődik, ott érik a gyermekeket a legelső és a legmeghatározóbb hatások. Ahogyan a politikai vezetés nyitottságára is figyelni kell, úgy a családokéra még jobban.

Az alsó korhatár kérdése

Az alsó korhatár rögzítésének hiánya arra a következtetésre enged jutni, hogy a részvétel jogában az igazán fiatal gyermekek is részesülhetnek. Egy 2009-es tanulmánybanⁿ [Pascal és Bertram, 2009] a birminghami Kora Gyermekekori Kutató Központ több projektje alapján írt a Gyermekjogi Egyezmény részvételi jogának alkalmazásáról a kisgyermekek körében.

A megfelelő meghallgatás a leglényegesebb eleme a gyermekek megértésének, különösen a kora gyermekkori periódusban. Ahogy a tanulmány írja, a „meghallgatás» az összes érzékelés és érzés alkalmazása, a gyermekek kommunikációjának feltárása nem a kimondott szóra korlátozódik.” [Pascal és Bertram, 2009, 255.o.] A gyakorlatban ez azt jelenti, hogy: „A fogyatékkal élő csecsemők és kisbabák esetében szükséges figyelni a testbeszédet, a különböző hanglejtési mintákat, a mimikát és a testi mozgások elemeit” [Pascal és Bertram, 2009, 255.o.] az értő hallgatás/figyelés megvalósulásához.

„Szimmetrikus párbeszédet” igyekeztek teremteni a kutatók, amiben az erőviszonyok átrendezésére kerül a sor, ahol a gyermekeknek több lehetőségük van a megnyilvánulásra. Többféle módszert alkalmaztak, és kiemelték, hogy a kisgyermekeknek több opciót kell biztosítani a részvételi formák közül, hogy a számukra megfelelő(k)ben vehessenek részt. Ilyen formákra példa a történetmesélés, film-, térképkészítés, gyermek általi körbevezetés. [Pascal és Bertram, 2009]

A kutatás következtetései között szerepelt a gyermekekről készült videók üzenetértéke, valamint kimondásra került, hogy „a gyermekek tisztában vannak az élethelyzetükkel a világban és az óvodában” [Pascal és Bertram, 2009, 259.o.], a megfelelő bizalmi kapcsolathoz rengeteg befektetés kell idő és erőforrások tekintetében, valamint, hogy fejleszteni kell azokat a kompetenciákat (pl. aktív figyelés, jó ütemezés, interperszonális jelek), amik a gyermekek kellő megértéséhez szükségesek. [Pascal és Bertram, 2009]

A felsoroltakon kívül más problémák és kérdések is felmerülnek, amikre a válaszokat a jelen és a jövő fogja megadni – úgy gondolom, hogy az egyre szélesebb körű esetjog és gyakorlat útmutatóul fog szolgálni a helyes válaszok megadására.

4. Mit gondolnak a konzultációról a gyerekek?

A gyermekek részvételéről szóló egyezményeket felnőttek szövegezték meg, felnőttek írták alá. Hogyan élnek meg a gyermekek a részvételi jogot, mennyire tudják használni, mennyire vannak „rájuk szabva” a keretek?

Egy 2006-os brit kutatásban [Woolfson et al., 2006] pontosan ezt vizsgálták a kutatók: fókusz-csoportokban kérdezték (12 évnél idősebb) fiatalok véleményét a konzultációról. Több csoportot alakítottak ki: az első és harmadik csoportban egyéni nevelési igényű gyermekek voltak (a 3. csoportban 16 év felettiek), a második csoport hatósági gondozásban lévő fiatalokból állt, a negyedik csoport résztvevői nem voltak speciális igényűek, egy helyi középiskola diákönkormányzatából választották ki őket. [Woolfson et al., 2006]

(Érdekes megfigyelni, hogy a csoportleírásokban a kutatás nem a gyermek szót, hanem a „fiatal ember” kifejezést használja – ez az árnyaltság illeszkedik a Gyermekjogi Egyezmény által kimondott tételre, miszerint a gyermek személy [Zermatten] – vagyis hogy gyermeki jogai emberi jogi mivoltából fakadnak, így a részvétel joga is.)

Az eredmények szerint az első csoportban a gyerekek azt javasolták, hogy a konzultációhoz a *megfelelő személy* egy olyan ember lenne, akiben bízik a fiatal. A második csoport is a bizalmat emelte ki fontosságként, a harmadik csoport szülőhöz/tanárhoz fordulna, a negyedik csoportban az előzőek mellett a diáktársakat is felsorolták. [Woolfson et al., 2006]

A *konzultációs környezet* esetében megoszlottak a szavazatok az iroda és az otthon között (1. csoport), itt a helyszín privát, oldott hangulata (2. csoport) került kiemelésre, a 3. csoport az iskolát választotta, az otthon számukra túl személyes lett volna. A 4. csoport a gyermek kényelméhez igazítaná a helyszínt. A konzultációhoz való alsó *korhatárt* 9 és 11 év között határozták meg (1. csoport), a 2. csoport nem mondott életkort, mert nem kor, hanem helyzet alapján teszi szükségessé a konzultációt, a 3. csoportban a legtöbben a 11 éves kort mondták (az angoloknál a középfokú oktatás kezdete). A 2. és 4. csoport kiemelte, hogy rögvest lehetőséget kell kapniuk a fiataloknak a konzultációra, amikor felmerül egy probléma. A *mód* tekintetében személyes kérdezést és a kis létszámú, rendszeres találkozást preferálják (1. csoport), a 2. csoport elutasítja a nagy létszámú megbeszéléseket (a 4. csoport is minimalizálná a résztvevők számát), és inkább a négy szemközti, választott emberrel való megbeszélést részesíti előnyben (a 4. csoport is bevonná a fiatalokat a konzultáló személyek megválasztásába), a 3. megemlítette a telefonálást is, a 2. csoporthoz hasonlóan fontos számukra is, hogy olyan emberek hallgassák meg őket, akik számukra megfelelőek. A 4. csoport is kiemelte a négy szemközti megbeszélést, valamint fontosnak tartották, hogy helyesen közvetítsék (ha van közvetítő) a véleményüket. Konzultációs tapasztalat terén volt, aki jó, más rossz tapasztalatairól számolt be (1. és 3. csoport), a 2. csoport inkább negatív élményeket mesélt (nem

éreztek magukat meghallgatva). A 4. csoport kiemelte a bizalmas, titkos jelleget – fontos, hogy ne hozzák a fiatalokat olyan helyzetbe, hogy magyarázkodniuk kelljen társaiknak arról, hogy mit csinálnak; valamint a szabad jelleget: a konzultáció kerekeit alakíthassák ők is, ne legyen számukra kötelezőség benne. Továbbá fontosnak tartotta a 4. csoport a bajok megelőzését a problémákkal küzdő gyermekek figyelemmel kísérése útján. [Woolfson et al., 2006]

Fejlesztendő területek a konzultációban (a három csoport javaslatai, nem választva őket külön): [Woolfson et al., 2006]

- Előzetes és kellő tájékoztatás a megfelelő felkészüléshez
- Idegen kifejezések kerülése
- Valódi meghallgatás és valódi következmények (tettek)
- Ismétlődő kérdések kerülése
- Döntésbe való bevonás
- Részvételi lehetőség biztosítása
- Lehetőség a konzultációban részt vevő személyek megválasztására

A gyerekek körében felmerült igények közül több is az alapelvekre mutat, pl. az átláthatóságra, a gyermekbarát nyelvezetekre, valamint az is tükröződik, hogy a gyermekek nagyobb autonómiát szeretnének, a keretek és a döntés befolyásolását. [Woolfson et al., 2006]

5. Konklúzió

Az utóbbi években jelentős fejlődésnek indult a gyermekek részvételi jogának kidolgozása és implementálása nemzetközileg. A nemzetközi egyezmények hatására a nemzeti jogokban is kezd megjelenni a lehetősége a gyermekek döntéshozatalba való bevonásának, szoros együttműködésben a gyermeklélektan szakértőivel, azon feltételek megteremtésén dolgozva, amelyek ténylegesen a gyermek legfőbb érdekét szolgálják, nemcsak névlegesen. A jó gyakorlatok kialakulásában vannak, azonban szükséges tovább fejleszteni a meglévő modelleket, valamint figyelembe venni a részvételüket gyakorló fiatalok visszajelzéseit, amik fényében lehetőség van az alkalmazott módszerek finomhangolására.

Úgy gondolom, hogy a jövőben azokat a módszereket kellene fejleszteni, amikben a lehető legmagasabb fokú autonómiával rendelkeznek a kiskorúak, illetve helyzet-től függően, amennyi felnőtt bevonásra szükségük van (segítségként), azt minden esetben kapják meg. Legfontosabbnak a szakemberek képzését tartom (komplex módon a gyermeki fejlődés szakaszainak ismeretére, valamint a gyermekekkel való közös munka sajátosságaira). Nagyon hasznos gyakorlati útmutatókat, brosúrákat adnak ki nemzetközi szervezetek (pl. Eurochild, World Vision), amelyek segítségével tovább képezhetik magukat a gyermekek részvételi jogának gyakorlatában dolgozó szakemberek, ezzel a részvétel lehetőségeinek megteremtését elősegítve.

A gyermekek részvételének korában élünk, az alapokat lerakták, a mi dolgunk egy szilárd (ámde rugalmas) struktúra kiépítése ezekre az alapokra és hatékony alkalmazása.

Hivatkozott irodalom:

Az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának CM/Rec(2012)2 iránymutatása https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectID=09000016805cb0ca

A Gyermekek jogairól szóló, New Yorkban, 1989. november 20-án kelt Egyezmény kihirdetéséről szóló 1991. évi LXIV. törvény

BRODIE E. és COWLING E. és NISSEN N. és ELLIS PAINE A. és JOCHUM V. és WARBURTON D. (2009): *Understanding participation: A literature review*, Pathways through participation

LANSDOWN, G. (2001): *Promoting children's participation in democratic decision-making* Printed by Arti Grafiche Ticci, Siena - Italy <https://www.unicef-irc.org/publications/pdf/insight6.pdf>

LANSDOWN, G. (2011): *Every child's right to be heard - A resource guide on the UN Committee on the rights of the child general comment no. 12* Published by Save the Children UK on behalf of Save the Children and UNICEF, UK https://www.unicef.org/french/adolescence/files/Every_Childs_Right_to_be_Heard.pdf

PASCAL, C. és BERTRAM, T. (2009): *Listening to young citizens: the struggle to make real a participatory paradigm in research with young children*, European Early Childhood Education Research Journal, 17:2, 249-262, DOI: 10.1080/13502930902951486

UNITED NATIONS (2009): *GENERAL COMMENT No. 12: The right of the child to be heard* <http://www2.ohchr.org/english/bodies/crc/docs/AdvanceVersions/CRC-C-GC-12.pdf>

WOOLFSON R.C. és HARKER M. és LOWE D. és SHIELDS M. és BANKS M. és CAMPBELL L. és FERGUSON E. (2006): *Consulting About Consulting: Young people's views of consultation*. In: Educational Psychology in Practice, Vol. 22, No. 4, December 2006, pp. 337–353

ZERMATTEN, J.: 6.3 *The right of the child to be heard: General Comment no.12*, Coursera <https://www.coursera.org/learn/childrens-rights/lecture/XVFbp/6-3-the-right-of-the-child-to-be-heard-general-comment-no-12>

Egyéb felhasznált irodalom:

CUEVAS-PARRA P. és STEPHENSON P. és HARRIS S. és TAO JOINER T. (2017): *Child-led mobilisation - a participatory approach to engage children and young people in mobilising to end violence against children*, World Vision

EUROCHILD (2012): *Consultation with eurochild members and other interested organisations on participatory methods with children & young people* http://www.eurochild.org/policy/library-details/article/consultation-on-participatory-methods-with-children-young-people/?tx_news_pi1%5Bcontroller%5D=News&tx_news_pi1%5Baction%5D=detail&cHash=3f2c6f87ad6875daf2a8f2954cf3566b

EUROCHILD (2017): Child Participation Strategy - http://www.eurochild.org/fileadmin/public/05_Library/Thematic_priorities/05_Child_Participation/Eurochild/Eurochild_Child_Participation_Strategy.pdf

FARROW, A. (2016): *Children, young people and participation – Youth Policy Working Paper*, Youth Policy Press

HERCZOG M. (2009): *Kézikönyv a gyermekjogi egyezmény alkalmazásához*, Család, Gyermek, Ifjúság Egyesület (magyar kiadás)

ROSSION, D. ÉS SWALUË A. (2014): *Children's participation in public decision-making - Why should I involve children*, Eurochild, Bruxelles

WORLD VISION (2013): Guidelines on Child Participation, https://www.wvi.org/sites/default/files/WV_Guidelines_on_Child_Participation.pdf